

Дражан Гачић

Педесет година Архива Југославије

Архив Југославије је 21. јануара 2000. године на свечан начин обележио дан када је пре 50 година Народна скупштина ФНРЈ Општим законом о државним архивима основала Државну архиву ФНРЈ, данашњи Архив Југославије. Манифестације којима је обележен тај значајан јубилеј протекле су на нивоу значаја који та установа има у културно-историјском животу југословенске државе и друштва. Премда је Архив Југославије основан тек 1950. године, архивска грађа његових фондова, личних фондова и збирки односи се на целокупан период постојања југословенске државе, од 1918. године.

Савезна влада је формирала Одбор за обележавање јубилеја, у којем су били највиши представници и угледне личности државног, научног, културног и образовног живота Србије и Црне Горе, односно Југославије, а председник Савезне владе мр Момир Булатовић био је председник Одбора. Осим савезне државе, и један број институција је исказао спремност и помогао да се на одговарајући начин обележи јубилеј. Посебно треба истаћи "Југомарку", која је штампала пригодну поштанску маркицу, Ковница новца је пружила помоћ у вези са припремом и штампањем монографије "Архив Југославије 1950-2000", Централни дом Војске Југославије (односно Министарство народне одбране) уступили су просторе за одржавање Свечане академије и за поставку изложбе архивских докумената.

Представници органа и тела међународних архивских асоцијација (светских, европских, регионалних, Унеска), један број директора државних архива страних држава исказали су тим поводом посебну заинтересованост за Архив Југославије, а неки од њих су били и гости Архива Југославије у данима у којима су се одржавале манифестације обележавања јубилеја: Јоан ван Албада (Joan van Albada), генерални секретар Међународног архивског савета, Ерик Норберг (Erik Norberg), председник Европског одбора МАС-а, Владимир Јеремченко, заменик директора Федералне архивске службе Руске Федерације, Костин Фенесан (Costin Fenesan), генерални директор Националног архива Румуније, Душан Вржина, директор Архива Републике Српске, Петер Класинц, директор Међународног института за архивску науку и други. Свечаној

седници присуствовао је знатан број савезних и републичких посланика, министара и заменика министара Савезне и Републичке владе, ректор Београдског универзитета, председник Српске академије наука и уметности, велики број истакнутих радника из области културе и научног живота, директори Архива Србије и неких регионалних архива из Србије и Црне Горе, представници дипломатских и конзуларних представништва у Југославији, међу којима су били и амбасадор Руске Федерације Јуриј Котов и амбасадор Народне Републике Кине, Пан Занлин (Pan Zhanlin).

Присуство представника државних архива Румуније и Руске Федерације била је прилика да се припреме и потпишу протоколи или анекси протокола о наредној билатералној сарадњи, што је и учињено, а Јоан ван Албада, генерални секретар Међународног архивског савета и Ерик Норберг, председник Европске архивске асоцијације, одржали су предавања архивским радницима Београда о деловању организација чији су представници на повезивању и стандардизацији архивистичке струке, о обавезама националних архива чланица међународних архивских организација.

На свечаној академији у Централном дому Војске Југославије, главном догађају којим је обележен педесетогодишњи рад Архива Југославије, присутне су поздравили председник Савезне владе мр Момир Булатовић представници међународних архивских организација - Ерик Норберг председник Међународног архивског савета, Јоан ван Албада генерални секретар Међународног архивског савета, Владимир Јеремченко помоћник директора Федералне архивске службе Русије, представник домаћина – начелник Генералштаба Војске Југославије, генерал армије Драгољуб Ојданић и други.

О педесетогодишњем раду Архива говорио је директор Јован П. Поповић, који је истакао да су фондови који се чувају у Архиву Југославије незаобилазни за проучавање историје југословенске државе и њених највиших органа власти, да су у њима забележени развојни путеви, падови и успеси свих области друштвеног и државног живота Југославије па је због тога Архив Југославије највећи чувар памћења и историјске истине о Југославији, установа која својом делатношћу промовише такву истину и онда када би многи хтели да идеолошке провизорије надреди веродостојности документа.

Снажан утисак на присутне оставио је уметнички део свечаности који су остварили Татјана Олујић, Никола Каровић и Хор Централног дома Војске Југославије.

Уручивањем плакета и других признања Архив Југославије показао је да није заборавио посебне заслуге које су имали или имају појединци, културне, научне и привредне институције савезног значаја за успешан рад Архива Југославије у 50-годишњем раздобљу.

Након Свечане академије Чедомир Мирковић, савезни министар за међународну научно-техничку и културно-просветну сарадњу, отворио је изложбу оригиналних архивских докумената са називом "Пола века Архива Југославије", на којој су документи сведочили о развоју те установе, али и о самој југословенској држави. Први део изложбе био је посвећен историјату настанка, стручног развоја, живота и рада Архива Југославије од његовог оснивања, док је други имао мотив да истакне пресудну важност изворне грађе за целовито сагледавање прошлости и да прикаже историју југословенске државе у широком спектру од политичких збивања, друштвених и економских промена, до културних тежњи и свакодневног живота. За поставку изложбе коришћена је архивска грађа из 42 фонда и збирке Архива Југославије, при чему највећи број експоната до сада није излаган. Ради представљања целокупног периода југословенске државе, изложен је, први пут, и део архивске грађе који иначе није доступан за шире коришћење.

Поводом педесете годишњице Архива Југославије и изложбе о којој је реч, проф др Љубодраг Димић је записао: "У основи знања о југословенској држави и друштву, до кога досеже историјска наука, налазе се историјски извори похрањени, највећим својим делом, у Архиву Југославије. Отуда та државна установа представља својеврсну културну творевину, меморију о трајању једне државе, памћење које се свакодневно увећава новим информацијама и подацима, целину испуњену бројним појавним облицима живљења, извориште сазнања о југословенској држави, њеним законима и институцијама, простору и народима који га испуњавају, политици, економији, просвети, култури, религији, модним трендовима, вишедимензионалним процесима развоја, квантитативним и квалитативним применама друштвених структура, животу, историји".

Информације и све друге презентације које је поводом педесет година рада о свом раду припремио Архив Југославије¹ показују да је та установа постепено, али поуздано, прибављала статус без кога се већ деценијама не може замислити научно истраживачки рад новије историје јужнословенских народа, југословенске државе и друштва у целини. Корисници архивске грађе су и најпознатији научници из земље, а знатан број и из иностранства, институције културе, информативне делатности и други. Истраживачи су у прилици да се након педесет година рада данас у Архиву Југославије сусретну са савременим информативним средствима – инвентарима, пописима грађе, индексираним грађом, прегледима досадашњег коришћења грађе, компјутерским базама података, делом микрофилмованом грађом, те значајним пратећим делатностима, што истраживачима омогућује да на ефикасан начин остваре планирана

---

¹ Потпуније информације о педесетогодишњем раду Архива Југославије, његовим садашњим активностима и перспективама развоја налазе се у монографији "Архив Југославије 1950-2000", која је изашла из штампе у поводу обележавања тог значајног јубилеја.

истраживања. Али од доброг увек има и боље. Неопходна је модернизација, посебно у информатичкој и информативној сфери, процес модернизације и стандардизације, међуархивске комуникације, увођење модерније праксе у свим сегментима рада у складу и са обавезама које проистичу и из конвенција које су усвојиле међународне архивске асоцијације. Биће потребно још времена да се савладају и неке предрасуде или инерције у културном, државном и духовном животу уопште, тј. да се одомаћи схватање о архивима које је на јасан начин формулисала и Међународна правна комисија Генералне скупштине Уједињених нација, у чијој декларацији се каже: “док човек може да замисли државу без морнарице, немогуће је замислити државу без архива који представља врсту државне имовине; државни архиви представљају важан инструмент за управљање заједницом (...) Тајне или јавне, оне представљају баштину и јавну имовину коју држава, у принципу чува као неотуђиву”.